

УДК 37.032:364

О. ФАЙЧУК

Чорноморський державний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкривається суть, ознаки та особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; основоположні принципи цього процесу; знання та вміння, необхідні соціальному працівникові для майбутньої професійної діяльності.

***Ключові слова:** соціальна робота, соціальний працівник, професійна підготовка, знання, вміння, навички.*

Постановка проблеми. Питання професійної підготовки особистості посідає центральне місце серед сучасних наукових досліджень. На сучасному етапі дана проблема аналізується в контексті оновленого соціального замовлення, що вимагає, аби фахівець був конкурентоспроможним, стійким до стресів, гнучким, здоровим та готовим до продуктивної професійної діяльності. Саме це завдання має вирішувати професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, поєднуючи в собі накопичений досвід та сучасні інноваційні підходи.

Підготовка спеціалістів соціальної роботи до професійної діяльності – одна з головних умов подолання сучасних соціальних проблем, що існують у нашій державі. Проте Україна не має багатого досвіду в підготовці таких кадрів. Це можна пояснити тим, що професійна підготовка фахівців соціальної роботи розпочалася в нашій країні тільки на початку 90-х років і була пов'язана зі значними труднощами, які зумовлені, насамперед, відсутністю як практичного досвіду роботи в цій галузі, так і вагомих науково-теоретичних розробок з актуальних питань соціальної роботи й підготовки фахівців для соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окреслена тематика знайшла своє відображення у дослідженнях вітчизняних науковців. Зокрема, теоретико-методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників знайшли свій розгляд у роботах В. Андрущенко, І. Зверевої, А. Капської, О. Карпенко та інших. Деякі аспекти становлення соціального працівника як професіонала розкриті у наукових дослідженнях В. Бочарової, А. Ляшенко, В. Поліщук.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є розкриття змісту та основних особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах сучасної освітньої системи України.

Виклад основного матеріалу. Однією з актуальних сьогодні є проблема приведення у відповідність системи підготовки соціальних працівників з тими завданнями та функціональними обов'язками, які вони повинні виконувати після закінчення вищого навчального закладу. Тобто, піднімається питання про створення неперервної багаторівневої системи підготовки кадрів для соціальної сфери, що безпосередньо пов'язане із завданням вдосконалення різномірної структури освітніх закладів, які надають соціальну освіту.

Соціальна робота є одним із найбільш багатопланових і трудомістких видів професійної діяльності, тому спеціаліст із соціальної роботи може працювати на різних рівнях реалізації соціальної діяльності, що вимагає і різних рівнів освіти і кваліфікації. Вищий навчальний заклад, безумовно, повинен забезпечити якісну професійну підготовку, але при цьому не забувати про важливість формування особистісних якостей майбутнього соціального працівника.

Аналіз досліджень з означеної проблеми, дає змогу зробити висновок, що ознаками професійного становлення особистості є:

- певна якість ставлення до професії, що виявляється передусім у прагненні плідно працювати в обраній галузі;
- наявність можливостей працювати (в першу чергу, знань, умінь та навичок, а також здібностей, рис характеру, рівня інтелектуального, фізичного розвитку);
- здатність вирізняти і розв'язувати проблеми, що мають місце в ході виконання трудових завдань;
- готовність до подальшого професійного самовдосконалення.

Особистість набуває цих ознак в освітньому закладі під час навчання і після його завершення в ході адаптації – пристосування до умов професійної діяльності.

Як зазначає О. Карпенко, «формування професійної діяльності соціального працівника має здійснюватися на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного...» [5, с. 55]. При цьому професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має ґрунтуватися на основних дидактичних принципах (фундаментальності, системності, єдності логічного та історичного, єдності суспільного і особистісного, єдності теорії і практики), що дозволяє говорити про можливість створення педагогічної моделі професійної діяльності майбутнього соціального працівника [5, с. 56].

Розуміння сутності професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів спирається на висновки вчених щодо функцій навчально-виховного процесу: освітньої функції, що полягає у сприянні засвоєнню системи загальнотеоретичних та спеціальних знань, перетворенню їх у власні надбання та втілення у професійній діяльності і поведінці; виховної функції, націленої на формування світоглядних поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців та надання їхній професійній діяльності ціннісно-сміслової завершеності; розвивальної функції, яка забезпечує розвиток особистісних сфер майбутніх фахівців, сприяє розвитку «висококультурної індивідуальності» та спонукає до ефективної діяльності [1].

Професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю. Професійна підготовка соціального працівника в умовах університету визначається засвоєнням системи знань, сформованістю професійних

умінь і навичок, що забезпечує усвідомлення професійної діяльності. Вона основана на кваліфікаційних вимогах, що поєднують у собі сукупність професійних вимог, характеристик, показників, цінностей, ролей, функцій тощо.

Під «знаннями» в сучасній педагогіці розуміють особливу форму духовного засвоєння результатів пізнання процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності; виражається у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях і виконує дві важливі соціальні функції, а саме: матеріалізується в певні технічні пристрої, технологічні процеси і, таким чином, служить виробництву; перетворюється на переконання і є керівництвом до практичної дії [2, с. 137]. Відповідно можна зробити висновок про взаємозв'язок між знаннями та способами діяльності. Саме тому, студенти, які засвоюють нові знання не повинні пасивно отримувати нову інформацію, а мають реалізовувати отримані знання на практиці, сприймати їх критично.

В Українському педагогічному словнику поняття «вміння» подається як «набута знанням чи досвідом здатність робити що-небудь; виражає підготовленість до практичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно і свідомо» [2, с. 94-95]. Вміння виражають готовність людини виконувати певну діяльність на основі знань. Багаторазово повторюючись уміння стають навичками.

Під професійними вміннями слід розуміти певний рівень готовності особистості самостійно виконувати основні види діяльності у сфері соціальної роботи [5, с. 66]. До основних знань, необхідних соціальному працівникові для ефективної майбутньої професійної діяльності, відносять: знання про розвиток людини та її поведінку; психологію надання та отримання допомоги; способи комунікації людей, вербальної і невербальної поведінки; групові процеси і взаємовплив групи та індивіда; значення соціокультурних факторів та їх вплив на індивіда, групу, громаду: духовні цінності, закони; психологію міжособистісних та міжгрупових відносин; громаду, процеси, що відбуваються у ній, способи розвитку та зміни, її соціальні служби і ресурси; соціальні служби: структуру, організацію, методи роботи; себе як особистість і ті відносини, які можуть впливати на професійну діяльність [3, с. 115].

До основних професійних вмінь та навичок, необхідних майбутньому соціальному працівникові відносять: навички спілкування, ведення професійних записів; самоуправління, оцінки та планування; здатність поєднувати теорію та практику; представляти інтереси клієнта; цілеспрямовано і з розумінням слухати інших; збирати інформацію, щоб підготувати соціальну історію, оцінку, звіт; формувати і підтримувати професійні відносини, спрямовані на надання соціальної допомоги; спостерігати та інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку, використовуючи знання з теорії особистості та діагностичні методи; спрямовувати зусилля клієнтів на вирішення їх проблем та завоювати їх довіру; творчо вирішувати проблеми клієнта; визначати момент призупинення терапевтичної допомоги клієнту; проводити дослідження та інтерпретувати їх результати; бути посередником і вести переговори між конфліктуючими сторонами тощо [3, с. 116].

У контексті професійної підготовки формування особистості фахівця бачиться доцільним розглядати у площині його професіоналізації – «формування специфічних видів трудової активності... на основі розвитку сукупності професійно орієнтованих його характеристик (психологічних, фізіологічних, поведінкових, робочих), які забезпечують функцію регуляції становлення та вдосконалення суб'єкта праці [4, с. 397]».

Не зважаючи на певні недоліки, сьогодні у сфері соціально-педагогічної освіти напрацьовані певні здобутки: здійснено розробку та затвердження державного галузевого стандарту спеціальності «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота»; на основі державних галузевих стандартів розроблено комплекс модульних програм за вимогами кредитно-модульної системи; функціонують авторські школи соціальної роботи і соціальної педагогіки, які порушили і розв'язали широке коло теоретичних і практичних питань, пов'язаних із створенням умов для соціального становлення особистості

загалом і підготовки соціальних працівників до професійної діяльності зокрема тощо [6, с. 14].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є однією із актуальних наукових проблем. Професійна підготовка у вищому навчальному закладі – це цілеспрямований процес формування особистості професіонала, який забезпечується наявними в освітньому закладі засобами і передбачає готовність особистості до конкретного виду професійної діяльності.

Потребують вирішення питання удосконалення змісту професійної підготовки, розробки ефективної технології підготовки тощо. Саме тому у подальших дослідженнях планується розглядати окремі аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: валеологічну культуру, як складову професіоналізму соціальних працівників; педагогічні умови формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників тощо.

Список використаних джерел

1. Власюк О.П. До проблеми професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів / О.П. Власюк // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – 2011. – №1. – 356 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Горішна Н. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н.Горішна // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2009. – № 16-17. – С. 114 – 117.
4. Дружинин В. Психология: учебник для гуманитарных вузов / В. Дружинин. – М., 2001. – 656 с.
5. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспект: Монографія / О.Г. Карпенко / За заг. ред. С.Я. Харченко. – Дрогобич: Коло, 2007. – 374 с.
6. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників / А.Й. Капська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – №15. – С. 12 – 16.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2012.

Файчук Е.

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, Николаев, Украина

К ПРОБЛЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ

В статье раскрывается сущность, признаки и особенности профессиональной подготовки будущих социальных работников; основополагающие принципы; знание и умение, необходимые социальному работнику для будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, профессиональная подготовка, знание, умение, навыки.

Fajchuk O.

Petro Mohyla Black Sea State University, Nykolaev, Ukraine

TO PROBLEMS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article considers essence, signs and features of professional preparation of future social workers; basic principles of this; knowledge and ability necessary to the social worker for future professional activity.

Keywords: social work, social worker, professional preparation, knowledge, ability, skills.